

Platon'un Kamerası

İnceleyen: Berna AKÇAĞ

Platon'a göre bilmek "tek tek olaylardan yola çıkarak idealara yükselmek ve idealar arasındaki ölçüleri bulmak" demektir. Yunanca idein (görmek) fiilinden türeyen idea, tek tek şeylerin ilk örneğidir.¹ Peki ya, görmek nedir?

Paul M. Churchland'ın kaleme aldığı *Platon'un Kamerası* (2017) bu sorunun hem nörolojik hem de felsefi boyutlarını inceleyerek bizlere ilginç cevaplar veriyor. Temel düşüncesini Platon'un mağara, gölgeler alegorisinden alan kitap, gören gözlere sahip olan insanın aynı zamanda gören beyin konumunda olduğunu da ispatlamaya çalışıyor.

Yazara göre göz, merceğin önünde hâlihazırda gösterilen nesnel zaman-mekânsal tikellerin düzeninin manzarasının temsili oluşturmakta ya da resmini çekmektedir. Ancak; beyin bu işlemi milisaniyeler içinde tamamlayan göz gibi tepki vermez, aksine nesnel evrenin insanda oluşturduğu soyut tümellerin, zamanın, değişmezlerin [*temporal invariant*] ve kalıcı simetriklerin manzarasını ya da düzenlemesinin temsillerini çok yavaş bir biçimde oluşturarak resimlerini çeker (2017:7). Bu aşamadan sonra beyin, hayatın geri kalanında karşılaşacağı duyuusal deneyimleri yorumlamak için kullanacağı kalıcı bir arka plan, kavramsal bir çerçeve üretmekle meşgul olmaktadır. Bu sebepten ötürü kitabın ismini beynin kamerayla olan benzerliğiyle ilişkilendiren yazar, biyolojik beyni "Platon'un Kamerası" olarak nitelendirmeyi tercih etmektedir.

Platon gibi gerçekliğin ebedi, kalıcı boyutlarının idealar dünyasında gerçekleştiğini düşündüğümüzde, iyi olana yaklaşmanın yolunun da zihinde/beyinde gerçekleştiği iddiasında bulunan yazar, birçok filozofun görüşleriyle de harmanladığı fikirlerini, fiziksel beynin soyut dünyayı nasıl gördüğünü, zihnin işleyişini ve yapısını kavramsal çerçeveler ve haritalar oluşturarak sunmaktadır.

İyi ve ideal olanın nöronların arasındaki iletişim kadar derin, bir o kadar da ve ulaşılabilir aynı zamanda geliştirilebilir bir yapı olduğunu savunan Churchland görmenin bir uzantısı olarak düşünmeyi alternatif gösterirken, gerçekliğin tek ve biçimsel olmadığını anlatmaktadır.

¹ İstanbul Üniversitesi, Felsefe Notları (Platon ve İdealar Öğretisi), Çiğdem Dürüşken

Bireyler ve kültürlerarası farklılıkların baskın etkisi yüzünden algısal kavrayışımız sürekli evrimleşmektedir. Aynı zamanda dil ve benzeri yapıların bu evrimsel süreci açıklamakta sınırlı kaldığını eleştiren yazar, kültürün ve hayat boyu inşa edilen kavramsal yapıların düşünmeyi, dolayısıyla da görmeyi nasıl etkilediğini araştırmıştır. Bu düşüncenin temelinde ise, ilgili nöronların kendi içindeki etkinlik düzeyi ve yıllar içinde öğrenmeyle şekillenmiş, alt kategorilerin hayata bakışımıza etkisi yatmaktadır.

Kitabın temel konularından biri de, hem biyolojik hem yapay nöronların etkinlik uzaylarının içinde, iki bireyin beynindeki kavramsal çerçevelerinin gerçekten mükemmel özdeşliğe sahip olmasının çok uzak bir ihtimal olması ve kavramsal benzerliğin sayısal ölçüsüne gerek duymamıza yol açan sebeplerin incelenmesidir.

Churchland'ın asıl hedefi insanlar arasındaki kavramsal farklılıkların sebeplerini ortaya koymakla birlikte semantik ya da anlam içeriğinin derinliklerine inip tasvirler yapmaktır. Bu aşamada kişinin algısal değişkenlerinin ve aşırılıklarının ötesine ulaşma kapasitesi düşüncesine vurgu yapan yazar, gerçekliğin ulaşılamaz yapısının içinde tamamlayıcı organ olan beynin yavaş yavaş gelişen görme eylemini aşamalarıyla açıklamaktadır.

Göz bir araçtır. Görmek ise arka planda gerçekleşen algısal bir yansımadır. Platonun mağarasındaki kölelerin gördükleri sadece tecrübe ettikleri ve oluşturulan yapıların bilgisi kadardır. Görünenler ne kadar artarsa çerçeve de bir o kadar genişler ve beyin kategorize ettiği birçok şeyi bir puzzle gibi birleştirerek asıl görme eylemini gerçekleştirir. Bu açıdan kitap, dünyayla ilgili gerçek bilgiye ulaşmamız açısından ilginç bir o kadar da çarpıcı bir düşünce sistemi sunmaktadır. Yazar, insanı Platon'un mağarasından çıkarıp görme eylemini dünyayla epistemik ilişkisi üzerinden gerçekleştirmeyi hedeflemiştir, bu sayede insanın fiziksel beyin ile soyut dünyayı görmeye başlayacağını belirtmiştir.

Kaynakça

Churchland, Paul M. (2017). *Platon'un Kamerası*, çev: Murat Can Mutlu, İstanbul: Alfa